

Effektiviseringar – var god dröj ...

MÅRTEN BLIX OCH
ANDERS MORIN

I den polariserade debatt som alltför ofta förekommer är det med uppskattning vi läser Johan Lönnroths kommentar (Lönnroth 2021) till vårt inlägg (Blix och Morin 2020). Han delar centrala delar av vår analys och framför legitima frågor på ett sakligt och konstruktivt sätt. Vi önskar att mer av samhällsdebatten kunde föras i samma anda.

Johan Lönnroth framför två huvudsakliga invändningar mot våra policyrekommendationer. För det första, att det är svårt att mäta kvalitet i välfärden och, för det andra, att det skulle handla om nedskärningar.

Vad gäller *kvalitet*, delar vi Johan Lönnroths uppfattning att den är svår att mäta. Det är egentligen en problematik som gäller alla tjänster där subjektiva värderingar är viktiga eller utfall är svåra att observera. Men bara för att något är svårt betyder inte att vi helt ska avstå att göra det bästa av den information som finns.

Låt oss ta den av pandemin hårt drabbade äldreomsorgen som exempel. För att mäta kvalitet sammanställs ofta mängder av olika mått, som ibland delas upp i strukturkvalitet, processkvalitet och resultatqualitet. För strukturmåtten ingår ofta kvoten av personal mot brukare, utbildningsnivån och fysiska aspekter på byggnaderna. Processkvalitet, som handlar om hur verksamheten bedrivs, mäts genom mått som visar t ex hur väl rekommenderade arbetssätt och rutiner fungerar. Resultatmått kan vara sådant som förekomsten av liggsår eller fallolyckor samt brukarnas livslängd, liksom brukarnöjdhet. Vid utvärdering av resultatmått är det inom välfärden

ofta viktigt att ta hänsyn till bakgrundsfaktorer hos individerna som socioekonomi och sjuklighet. Även om inget enskilt mått i sig är tillräckligt kan en sammanställning av alla mått ge en bra bild. Vi menar också att högst prioritet vid utvärdering bör ligga på process- och resultatmått. Det spelar ingen roll för brukarna om de strukturella förutsättningarna är goda, så länge resultaten inte är det. Bland resultatmått är livslängd av särskilt intresse, eftersom den förmodas kunna fånga upp aspekter på livskvalitet som är svåra att mäta direkt. En välgjord studie för Sverige visade att införandet av privat äldreomsorg minskade dödligheten med 1,6 procent, vilket motsvarar ca fyra veckors längre liv för en brukare vid ett särskilt boende (Bergman m fl 2016).

Vad gäller oron för nedskärningar vill vi understryka en ibland förbisedd språklig distinktion: effektiviseringar är *inte* synonymt med nedskärningar! Man kan på goda grunder argumentera att effektivisering *alltid* är en del av det offentliga uppdraget för att värna om skattebetalarnas pengar. Det är en helt separat fråga från hur omfattande välfärdsuppdraget ska vara och vad som ska ingå i de tjänster som erbjuds medborgarna.

Hur ska det gå till i praktiken? Det är en viktig fråga och vi befarar att den alltför sällan ställs på kommunal nivå. I inlägget argumenterade vi för att effektiviseringar riskerar att utebli – eller hamna långt ner på den kommunala dagordningen – när staten i tid och otid kommer med riktade statsbidrag. Det gäller inte minst att bättre nyttja digitaliseringen och välfärdsteknologin som en del i en utveckling för att stärka omsorgen och bespara personalen vissa monotona eller tunga arbetsuppgifter.

Självklart tror vi inte heller att lägrepresterarna över en dag kan förvandlas till toppkommuner. I Svenskt Näringslivs jämförelse handlade det dock om en jämförelse i det ena alternativet med

SLUTREPLIK

Mårten Blix är verksam vid Institutet för Näringslivsforskning. Han var tidigare sekreterare i *Framtidskommissionen*. Hans forskning fokuserar på välfärdsfrågor och digitalisering. Marten.Blix@ifn.se

Anders Morin är senior ekonom vid Svenskt Näringsliv och ansvarig för välfärdsfrågor. Anders.Morin@svensknaringsliv.se

topp 29 kommuner, där effektiviseringspotentialen var nio respektive 13 procent av de totala kostnaderna beroende på om grundskolan eller äldreomsorgen studerades. Hänsyn togs självklart till skillnader i strukturella förutsättningar mellan kommunerna. Nämnas kan att ca 75 procent av effektiviseringspotentialen kvarstod när jämförelsen gjordes med den genomsnittliga kostnadsnivån för alla kommuner i den översta kvartilen (de 72 mest effektiva kommunerna). Att ta steg mot de bättre presterande kommunernas resultat skulle förbättra välfärden *utan* att det kostar skattebetalarna något extra. Till skillnad från företag som konkurrerar med varandra kan – och bör – kommuner lära av varandras goda exempel, genom samverkan och genom SKR. Det sker i alldeles för liten utsträckning.

Avslutningsvis ställer Johan Lönnroth frågan om vår syn på privatisering av välfärden. Den SNS antologi som publicerades 2011 pekade på att kunskaperna om konkurrensättning och valfrihet var tämligen begränsade (Hartman 2011). Under det senaste decenniet har dock forskningen gjort flera framsteg och kunskapsläget har avsevärt förbättrats. Ungefär samtidigt som denna utgåva av *Ekonomisk Debatt* ges ut kom-

mer Oxford University Press att publicera boken *Privatizing Welfare Services – Lessons from the Swedish Experiment* (Blix och Jordahl 2021). En av slutsatserna är att privatiseringen har lett till ökad kvalitet och produktivitet i välfärden men att det även gjordes en del onödiga misstag som fortfarande består, framför allt att avsaknaden av externt rättade prov i skolan spädde på betygsinflationen. Boken innehåller även forskningsresultat för äldreomsorgen och sjukvården, frågor som fortsätter att vara högaktuella i Sverige och i andra länder.

REFERENSER

Bergman, M, P Johansson, S Lundberg och G Spagnolo (2016), "Privatization and Quality: Evidence from Elderly Care in Sweden", *Journal of Health Economics*, vol 49, s 109–119, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jhealeco.2016.06.010>.

Blix, M och H Jordahl (2021), *Privatizing Welfare Services – Lessons from the Swedish Experiment*, Oxford University Press, Oxford.

Blix, M och A Morin (2020), "Mer pengar löser inte kommunskrisen efter Corona", *Ekonomisk Debatt*, årg 48, nr 7, s 70–74.

Hartman, L (2011), "Slutsatser", i Hartman, L (red), *Konkurrensens konsekvenser vad händer med svensk välfärd?*, SNS, Stockholm.

Lönnroth (2021), "Gärna effektiviseringar – men först en rejäl slant", *Ekonomisk Debatt*, årg 49, nr 1, s 87–88.